

Euskerak beste edozein izkuntzak baño arazo garratzak ditu leuntzeko, gozotuteko. Naiko aitatu dogu gourkoz.

Agur ba orain eur urte il-errira yoatean berak azken-agurra egin euskun Eusebio Maria Azkue prestuari. Bego banean bere seme aztu-eziñekoagaz, itxaropen-izeneko Don Resurreccionegaz eta gañerako lekeitiar euskalzalkin: Candido Basa eta

Zorionak millaka —zuen guztienak— beste Eusebiori Euskaltzaindiaren sarrera-itzaldia esan deuskun Erkiaga zintzoari.

Lekeitiar biri, euskaltzale biri, olerkari biri, Eusebio biri —bata yoana illen artean datzanari eta bestea gure artean oñen ganean dabillenari txalo eta txalo. Eurei esker euskera zarra arnasa zarra arnasa barriaz yntzirik bere bidean doa, itxaropen bidean. Doala egun eta eguzki, doala egun eta beti, oran eta gero.

Azken itza: Orain oraingo euskaldunen, euskalzaleen eta euskalarien alkartasuna da gure inguruko beste aberastasuna baño EUSKALERRIAK, bere ederrarako, geien eskertuko deuskun guztiori betiko.

* * * * *

Donostia, 73-XII-28

PLATON EUSKERATZEN

Zaitegi-tar Iokin

Nik neuk Euskaltzaindiaren azken batzarrotan entzun ditudan txostenak azterketa-txosten zoragarritzat iritzi ditut geien bat: zorrotz, ximen, sakon eta iakingarri.

Nere txosten au ezta orrelakoa izango, apalagoa baizik. Enator inori ezer irakastera, deus eztakidala iakitera eldu bainintzen aspaldidanik eta egunero asmo orretara ikasten baitiardut.

Platon-en elkarrizketak euskeratzen ari naiz. Dagoneko argitarazteko gerturik dauzkat amabost elkarrizketa. Lenengo liburuan *Eutrifon*, *Sokrate-ren Apologia*, *Kriton* eta *Jaidon* ematen ditut, nolarebait Sokrate-ren eriotzari buruz ari diranak, alegia. Bigarreanean, *Ifia* txikia eta *Alkibiada*. Irugarreanean, *Karmida*, *Lake* ta *Lisi*, Laugarreanean, *Ifia Nagusia Oturuntza* ta *Jaidor*. Boskarreanean, *Protagora*, *Gorgia* ta *Menon*, eta aurre-rantzean ere Platon euskeratzen iarraitu nai nuke, buka badezat beinik-bein.

Zer dela-ta aukeratu dudan Platon galdetuko balit norbait, auxe erantzungo nioke: bearrak ortaratu ninduela, alegia. Guatemalako San Karlos ikastola nagusiak eladera irakasteko dei egin zidanean, eladerarik etzekitenei irakasteko zein idazle aukeratu? Gaztetan guk Esofo-ren alegiak itzultzen asi ginen. Ertzizaidan eder irizten Ikastola Nagusian Esofo-gandik asterik. Gogoan nituen Xenofonte eta Platon, Loiolan erabili nituen eladerazko idazleak. Unibertsidade bertan Filosofi-saila ere zenez gero, Platon egokiagotzat io nuen: Paris-a eladerazko liburuak eskatu ta orrela asi nintzen Platon itzultzen. Egia esateko, Platon ezaguna nuen alde z aurretik, leen iterantzun dudanez. Loiolan iru ilabeteko epea eman nion Platon itzultzeari: baina, oraindik Filosofi-ko uretan erraza baino errazagoa zela argi ta garbi ikusi nuen, batez ere, Omer, Sofokel eta Zukidibe-ren eladeraren aldean.

Bederatzi urtetan edo Platon eta Sofokel itzultzen ari izan nintzen Guatemala-n: ordurako, Sofokel-en antzerkiak, lenengo liburua argitarazia nuen, Mexiko-n. Platon ezagunago ta laztanago egokitu zitzaidan: bertan asi nuen Platon-eko atarian, eta Miarritze-n bukatu. Alabearrik nere burua Platon-en menpetik atera nuen, idazle oso itsaskorra baita, izan ere. Nere iritzia Platon-i buruz or daukazute beraz, Platon-eko Atarian, alegia. Labur esateko: Platon, gizadiaren barnean izan diren lauzpabost filosofilarien arteko dugu, nik baino obeki dakizutenez.

Liburu arekin Platon-ena egina nuela uste izan nuen. Etorri zetorren euskal-gazte mordoia Platon euskeratzen iarriko zela uste izan nuen neure ez-iakinean. Bai zera!

Gerora, bakarrean bakar, Platon euskeratzen ari izateko egokiera izan nuen Guatemalan.

Platon euskeratzeko eladera ta euskera iakin bear ditugu, nolabaiteko neurrian beinik-bein.

Menendez Pelayo-k dioenez, urte anditan eta oraindik ere erri askotan beinik-bein, erderaz irakurtzen diren Platon-en itzulpenak eladerarik etzekien Azkarate-k eginak izan ziren, frantsesetik itzuli ta kito. Egia osorik esateko, Platon eladeratik erderatzen asiak dira erdaldunak ere. Nik neuk eztut uste Azkarate-nik egin bear dugunik. Bada, izan ere, euskaldunen artean ainbeste eladera dakienik: baina, eztira oraindik ausartzen. Bein Krutwig-ek esan zidanez, Erkiaga-k Platon-en *Parmenide* elkarrizketa euskeraturik zuela. Etorri ta galdetu nion oni: erantzun ezezkoa eman zidan Erkiaga-k. Nola asi eladerarik iakiteke, eratziki zidan. Azkarate-k burutu zuena egin gogo zukeen Krutwig-ek: ortan eta beste gauza azkotan enintzen gure Krutwig-ekin irizkide gertatu, naiz-eta luzaroan ia egu-nero elkar ikusi, ta elkarrekin ari izan.

Eladerazkoa Frantziako Ikastola Nagusiek onartu eta *Guillaume Budé* elkarteak argitarazia erabiltzen dut.

Ezta aski eladera iakitea: euskera ere iakin bear dugu iakin Platon euskeratzeko. Euskeranto deritzan euskera mordoi-loa ezpaitut uste eder izango litzatenik. Zenbait lan irakurri dut damurik, euskeraz ain zuzen, eta oriek ulertzeko erdera nai ta nai ez iakin egin bear duzu, ta ez edonolako erdera, oso ikasia baizik. Ez aal dira bidea galduta ari? Baiezkoan nago.

Ta zer-nolako euskera ote darabilt Platon euskeratzekoan? Neuk dakidantxoa ta kito. Ezpaitaukagu oraindik guzientzat euskera batua daitekenik: ekinaren ekinez zerbaitetara el gaitetze, ori geure aukeran dago-ta.

Urliak nere euskera garbizaleegitzat ioten du; besteak eztu orrenbestekorik uste. Sandiak nere euskera alemantzat dauka; berendiak, alderantziz, euskera iatorrenetzat du. Eztut uste ez bata ta ez bestea egia ditekenik. Bakanka egia ertz-ertzetan arkitu oi da, ez-ustekotan agertzen omen baita. Erakleito-k dioenez. Alare, gutartean, atseginetan oilaskoei gangarra moztan ari

izaten direnak badira izan ere, naiz-eta gero oilaskokirik iaten ez iakin. Belaunburuetaraino eltzen etzaizkidan txakurtxoen zaunkadak gora-beera, zakur zaunkatu-arren, aurreruntz io oi dut, sail berriak eta zailak urratuz.

Teknikazko itz gutxi darabil Platon-ek alabearrik: orrelakoetan daudenez daudenean uzten ditut geien bat eta orretan adierazi oi dut aien esan-naia.

Esanaldi laburra dadinetan erraz ematen da euskeraz, ez-baina esanaldia luzetan dabilenetan. Alare, egin-aalak egiten ditut esanaldi luzea ere dagoenez ematen, euskera geiegi biurritu gabe aal dadinean. Besterik ezinean, orrelakoetan bi, naiz iru esanalditan, naiz geiagotan eman bearra izaten dut, Platon-i aalik eta zeatzenik lotuta: frantsesez eta erderaz bezain zeatz, eta eskuarkiro zeatzago, naiz- eta neuk esan.

Argitarazi baino leen, nere adiskide iakitun batek onartua bear izango du nere buruari ezarri diodan neurriaren arabera, ortan *Guillaume Budé*-ren elkartearen araudiari iarraiki.

Erakusburuz, onatx *Protagora* euskeratu berriaren zenbait zati, labetik arako ogi erre berria, naiz surtatik arako saiesketa bezala.